

PAPER DETAILS

TITLE: SATIN ALMA VE ÖDEME ISLEMLERİNİN İÇ DENETİMİ: PERAKENDE TİCARET
İSLETMESİNDE BİR UYGULAMA

AUTHORS: Mahmut Sami ÖZTÜRK,Oguzhan ÇARIKÇI

PAGES: 37-53

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/748104>

SATIN ALMA VE ÖDEME İŞLEMLERİNİN İÇ DENETİMİ: PERAKENDE TİCARET İŞLETMESİNDE BİR UYGULAMA

INTERNAL AUDIT OF PURCHASE AND PAYMENT PROCEDURES: AN APPLICATION IN RETAIL TRADE ENTERPRISE

Mahmut Sami ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Assistant Professor, Suleyman Demirel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Business Administration Department
samiozturk@sdu.edu.tr

ORCID: orcid.org/0000-0002-7657-3150

Oğuzhan ÇARIKÇI

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Assistant Professor, Suleyman Demirel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Business Administration Department
oguzhancarikci@sdu.edu.tr

ORCID: orcid.org/ 0000-0001-8709-9071

Atıf/©: Öztürk, Mahmut Sami ve Çarıkçı, Oğuzhan (2019). Satın Alma Ve Ödeme İşlemlerinin İç Denetimi: Perakende Ticaret İşletmesinde Bir Uygulama, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 12, Sayı 1, ss.37-53

Citation/©: Öztürk, Mahmut Sami and Çarıkçı, Oğuzhan (2019). Internal Audit of Purchase and Payment Procedures: An Application in Retail Trade Enterprise, *Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, Year 12, Issue 1, pp.37-53

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi- Erzincan University Journal of Social Sciences Institute

SBDER- Haziran/June 2019-Erzincan

E-ISSN-2148-9289

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-Received Date : 26.02.2019

Kabul Tarihi-Accepted Date : 26.06.2019

Sayfa-Pages : 37-53

<http://dergipark.gov.tr/erzisobil>

This article was checked by iThenticate

SATIN ALMA VE ÖDEME İŞLEMLERİNİN İÇ DENETİMİ: PERAKENDE TİCARET İŞLETMESİNDE BİR UYGULAMA

Internal Audit of Purchase and Payment Procedures: An Application in Retail Trade Enterprise

Mahmut Sami ÖZTÜRK

Oğuzhan ÇARIKÇI

Öz:

İşletmelerin daha önce belirledikleri hedeflere ulaşmasına yardımcı olan en önemli unsurlardan birisi, etkin bir şekilde çalışan bir iç kontrol ve iç denetim sistemidir. Özellikle küreselleşme ve teknolojik ilerleme hızına bağlı olarak etkileşimin oldukça hızlı olduğu mevcut çalışma ortamında işletmelerin yönetsel ya da muhasebe-finance ile ilgili faaliyetlerini sürekli kontrol altında tutmaları çok önemlidir. İç denetim faaliyetlerinin etkin olarak yürütüldüğü organizasyonlarda karşılaşılan riskler en aza indirilebilecek ve hem işletmenin rekabet üstünlüğü hem de sürdürülebilirlik sağlanabilecektir. Satın alma ve ödeme işlemleri en çok işlem sayısı ve tutar olarak en yüksek işlem hacminin meydana geldiği alanların başında gelmektedir. Dolayısıyla işletme için en riskli konulardan olan satın alma ve ödeme süreçlerinde hata veya hilenin meydana gelme olasılığı oldukça yüksektir. İşletmelerde yürütülen iç denetim faaliyetlerinde de satın alma ve ödeme işlemlerine özellikle önem gösterilmelidir. Bu çalışmanın amacı, işletmelerdeki satın alma sürecine yönelik iç denetim faaliyetlerinin araştırılmasıdır. Bu doğrultuda, çalışmada öncelikle iç kontrol ve iç denetim hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra ise perakende ticaret sektöründe faaliyet gösteren büyük ölçekli bir işletmede mevcut satın alma ve ödeme işlemleri analiz edilmiş ve işletmedeki iç denetim faaliyetlerini geliştirecek öneriler oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan veriler işletme çalışanları ve yönetimi ile birebir yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bilgilerden oluşmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre satın alma ve ödeme işlemleri kapsamında işletmenin mevcut iç denetim sisteminin risklere sonra derece açık olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak işletmede etkin bir iç kontrol ve iç denetim sisteminin oluşturulması gerektiği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Satın Alma, Ödeme, İç Denetim, İç Kontrol.

Abstract:

One of the most important factors that help enterprises to achieve their previously determined objectives is an internal control and internal audit system that works effectively. Especially in the current business environment where the interaction is very fast, depending on the speed of globalization and technological progress, it is very important for enterprises to keep their administrative or accounting-finance activities under control continuously. The risks encountered in organizations where internal audit activities are carried out effectively can be minimized and both the competitive advantage and sustainability of the enterprise will be ensured. Purchasing and payment transactions are among the areas where the highest transaction volume occurs in terms of number and amount of transactions. Therefore, there is a high probability of errors or frauds in the purchase and payment processes, which are the most risky issues for the enterprise. Attention should be paid to purchasing and payment procedures in the internal audit activities carried out in the enterprises. The aim of this study is to investigate the internal audit activities related to the purchasing process in enterprises. Accordingly, the study primarily provides information on internal control and internal audit. Then, in a large-scale enterprise operating in the retail trade sector, existing purchasing and payment transactions were analyzed and suggestions were developed to improve the internal audit activities in the enterprise. The data used in the study consist of the information obtained as a result of the one-to-one interviews with the company employees and management. According to the findings of the study, the existing internal audit system of the company within the scope of purchase and payment transactions is highly vulnerable to risks. Accordingly, it is foreseen that an effective internal control and internal audit system should be established in the enterprise.

Keywords: Purchasing, Payment, Internal Audit, Internal Control.

1. GİRİŞ

İşletmelerin sundukları finansal bilgiler çeşitli finansal bilgi kullanıcıları tarafından kullanılmaktadır. Geleceğe yönelik planlamaların ilgili finansal verilere dayanarak yapıldığı düşünüldüğünde, mali tabloların doğru ve güvenilir olarak hazırlanması büyük önem arz etmektedir. Ancak, güvenilir ve kaliteli finansal bilginin sunulabilmesi için verilerin elde edilme sürecinin sağlıklı bir biçimde işletilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bilgi kullanıcıları için hayati önem taşıyan finansal bilgiler aynı zamanda işletmelerin üst yönetimi için de önem arz etmektedir. İşletmelerin faaliyetlerini sürdürdükleri süre içerisinde, mali çıktıları oluşturmasında kullanılan belge ve bilgilerden, belirli dönemlerde hazırlanması gereken mali tablolarına kadar tüm finansal sonuçların denetlenmesi stratejik açıdan önemli bir konudur. Yönetmel sürecin en vazgeçilmez işlevlerinden birisi olan denetim fonksiyonu; işletmelerin faaliyetlerinin doğru şekilde yürütülmesinin sağlanması ve ulaşılması planlanan hedeflerin tespiti açısından kritik bir yere sahiptir.

“Denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir” (Güredin, 2008:11). Dolayısıyla hem ticari işletmeler hem de ürün ya da hizmet üreten üretim işletmeleri için faaliyet sonuçlarına ilişkin bilgilerin sağlıklı bir şekilde oluşturulması ve bu sürecin de daimi hale getirilmesi için denetim fonksiyonuna ihtiyaç duyulmaktadır.

İşletmelerde yürütülen faaliyetler dikkate alındığında anlaşılmaktadır ki, gerek özel sektörde gerekse kamu sektöründeki kuruluşların etkin olup olmadığının ölçülmesi, ne kadar verimli olduklarının saptanabilmesi, sundukları hizmetlerin kalitesinin tespiti gibi konularda durum değerlendirmeleri denetim fonksiyonu sayesinde yapılabilmektedir. Bu bağlamda, işletmeler kendi faaliyetlerine değer katmak ve gelişim düzeylerini artırabilmek, kaynaklarının etkin bir şekilde yönetilmesi ya da bu konuda etkin olup olmadıklarının tespiti için iç denetim birimleri oluşturmaktadırlar. İç denetim ile hangi konuda ne kadar verimli olduklarının tespiti sağlanmakta ve bu değerlendirmeler ile geleceğe yönelik daha sağlıklı planlamalar gerçekleştirilmektedir.

İç denetim faaliyetleri sayesinde işletmelerin yönetim ve kontrol yapıları, finansal işlemlere ait risk yönetimi ile kontrol ve yönetsel süreçlerin etkinliği değerlendirilmekte ve geliştirilebilmektedir (Özer, 2010:96). İç denetim birimi olan ve etkin bir şekilde yürütülen bir iç kontrol yapısı bulunan işletmelerin katma değerlerinin de yüksek olması yadsınamaz bir gerçektir.

Muhasebe bilgi sistemi içerisinde harcama döngüsü olarak da ifade edilen satın alma ve ödeme işlemleri, işletmelerin tümü için hassasiyetle ele alınan ve iç denetim konusunda öncelikli olarak değerlendirilen süreçlerin başında gelmektedir. Bünyesinde oluşabilecek hata ve hilelerin meydana gelme olasılıklarının daha fazla olması ve barındırdığı risklerin daha yüksek olması sebebiyle satın alma ve ödeme süreci, işletmeler için hayati önem arz etmektedir. Satın alma ve ödeme işlemlerinde gerekli kontrollerin yapılamaması işletmelere büyük zarar verebileceği gibi ciddi suiistimallere de neden olabilmektedir. Bu süreçte özellikle bilgisayar ortamında etkin bir iç kontrol ve denetim sisteminin tasarlanması ve kurulması işletme için bir gerekliliktir (Engin 2015:113; Kavcı, 2016:86). Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, işletmelerdeki satın alma ve ödeme sürecinin iç denetiminin uygulamalı olarak araştırılması olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda öncelikle iç denetim kavramı, özellikleri ile iç kontrol hakkında bilgi verilmekte ve işletmeler açısından öneminden bahsedilmektedir. Teorik olarak

sunulan bilgilerden sonra araştırmaya konu olan ve perakende ticaret sektöründe faaliyet gösteren büyük ölçekli bir işletmede satın alma ve ödeme faaliyetleri incelenmekte ve işletmede satın alma ve ödeme süreci içinde tespit edilen eksiklikler ve riskler konusunda denetim önerileri oluşturulmaktadır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise iç denetim konusunda işletmenin gerçekleştirebileceği ilave konular üzerinde bilgi sunulmaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmada ele alınan işletme; ödeme ve satın alma işlemlerinin iç denetim faaliyetleri açısından değerlendirilmektedir. Literatürde konu ile ilgili yapılan çalışmalardan bazılarına ilişkin bilgiler aşağıda özetlenmiştir.

Samans (1948) ve Marien (1971), yaptıkları farklı çalışmalarda organizasyonlardaki satın alma fonksiyonunun iç denetimi üzerine çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarda satın alma işlemlerinde iç denetim faaliyetlerinin nasıl yürütülebileceği açıklanmaktadır. Levin (1968) ve Spekman (1979) yayınladıkları ayrı çalışmalarda işletmelerdeki satın alma süreçleri konusunda yönetim denetimi konusunun önemine değinmektedirler. Muhasebe fonksiyonundan farklılaştırılarak oluşturulan yönetim denetimi sayesinde satın alma süreçlerinde yapılabilecek hata ve hilelerin daha etkin bir şekilde tespit edilebileceği belirtilmektedir. Waples ve Norris (1989), gerçekleştirdikleri çalışmada satın alma faaliyetlerinin denetiminde tam zamanında üretim sistemi yaklaşımının etkisini araştırmışlardır. Çalışmada satın alma işlemleri ile tam zamanında üretim ilişkisi ele alınarak denetim konusu ele alınmıştır. Weele (1991) ise, bir yönetim aracı olarak satın alma işlemlerinin denetimini incelemiştir. Çalışmada bir hizmet merkezi olarak satın alma işlemleri ve denetimi konu edilmiştir. Elitaş ve Kiracı (2010), işletmenin önemli süreçlerinden biri olan satın alma sürecinin denetlenmesine yönelik olarak gerçekleştirdikleri çalışmada işletmenin satın alma sürecinin aşamalarını belirledikten sonra yapılabilecek denetim uygulamalarına ilişkin önerilerde bulunmuştur. Lee vd. (2014), satın alma işlemlerinde denetim kalitesini değerlendirmek ve hesaplamak için Mahalanobis-Taguchi sistem, lojistik regresyon ve yapay sinir ağları yöntemlerinin kullanımı üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Doğan ve Burgazlıoğlu (2015), özel bir hastanede iç kontrol sistemini incelemiştir. Çalışmalarında, özel bir hastanede bulunan birimlerin ve sunulan hizmetlere ilişkin satın alma ve diğer süreçlerin iç kontrol mekanizması değerlendirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur. Öneriler, kaynakların yanlış kullanımının önlenmesi, hata ve hilelerinin en aza indirilmesi ve mali tabloların güvenilirliğinin artırılmasına yönelik olarak yapılmıştır. Engin (2015), işletmelerde satın alma ve ödeme süreçlerine ilişkin iş akışlarından bahsetmiş ve süreç içinde ortaya çıkabilecek hata ve hilelerin neler olabileceği ile ilgili tespitlerde bulunmuştur. Maghfiroh (2017) ise, satın alma ve ödeme döngüsünün denetimi hakkında bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmada bir kurumun 2015 yılına ait özellikle demirbaş, tesis, makine ve teçhizat alımlarının denetim süreci açıklanmaktadır.

3. İÇ KONTROL VE İÇ DENETİM

İşletmeler daha genel bir ifade ile tüm kuruluşlar, bünyelerinde faaliyetlerinin durumu ya da yönetimin işletme içinden gelecek olan bilgiye ihtiyaç duyması gibi nedenlerden ötürü iç denetime ihtiyaç duymaktadır (Pehlivanlı, 2010:17). İç denetimi farklı şekillerde tanımlamak mümkündür. İç denetim kendi içinde barındırdığı dinamiklere göre tanımlanacak olursa, “bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif

bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir” şeklinde tanımlanabilir (Kıral, 2014:61). Kurumun risk yönetimi, kontrol ve yönetsel süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistematik ve disiplinli bir yaklaşım getirerek organizasyonların önceden belirlediği amaçlarına ulaşılması konusunda iç denetim unsurunun önemli katkıları bulunmaktadır (TİDE, 2018).

İşletmenin faaliyetlerinin tümünün, sistematik ve bir disipline bağlı olarak ele alındığı, tarafsız ve bağımsız şekilde süreçlerin yönetildiği iç denetim uygulamalarının sağladığı birçok avantajdan bahsetmek mümkündür. İç denetim uygulamaları ile aşağıda belirtilen konular hakkında bilgi edinilmektedir (Adiloğlu, 2011:6):

- İşletmenin hedeflerine ulaşma derecesi,
- Kaynak kullanımının etkinlik ve verimlilik açısından tespiti,
- Önceden belirlenmiş iç ya da dış düzenlemelerin takip edilme derecesi,
- İşletmenin risklerinin tespit edilmiş ve azaltılmış olup olmadığı,
- Finansal ve operasyonel bilginin doğru ve güvenilir olup olmadığı,
- Varlıkların korunup korunmadığı ve korumaya ilişkin yöntemlerin gözden geçirilmesidir (Kurnaz ve Çetinoğlu, 2010:34),

İşletmelerde sağlıklı bir mali ve yönetsel sistemin kurulması için faaliyetlerin sürekli olarak kontrol edilmesini sağlayacak bir yapının oluşturulması önemli bir unsurdur. Bu bağlamda etkin bir iç kontrol sisteminin olması iç denetim uygulamaları için güvenilir ve doğru bir zemin oluşturacaktır. İç kontrol sisteminin bir organizasyon içinde var olması yeterli bir unsur değildir. Bu sistemin işleyen, yapılan işlemlere ve faaliyetlere cevap veren, kısacası etkinliği ve verimliliği olan bir sistem olması gereklidir. İşletme yönetiminin yapılan ve uygulanan tüm işlerde sorumluluğu olduğu düşünüldüğünde özellikle büyük ölçekli organizasyonlarda bu güvenilir ve dinamik yapıyı oluşturmanın başka bir yolunun bulunmadığını söylemek mümkündür.

Sağlıklı işleyen bir iç kontrol sistemi, hem iç denetim hem de dış denetim çalışmalarına önemli katkı sağlayacaktır. Ancak iç kontrol sistemi ne kadar güçlü olursa olsun işletmenin hedeflerine ulaşılması hususunda iç kontrolün kesin bir güvence vereceği söylenemez. Çünkü insan faktörü söz konusu olduğunda bilerek ya da bilmeyerek yapılan hataların ortaya çıkması mümkündür. Bu risk faktörü işletme ve iç kontrol sistemi için her zaman olacaktır (Toroslu, 2014:48). Risklerin azaltılması için işletme yönetiminden alt birimlere kadar tüm çalışan personelin yönetsel sisteme, kurallara ve kontrollere uyması gerekmektedir.

İç kontrol; hedeflere ulaşılmasının sağlanması açısından bir değer yaratma faaliyeti olarak görülecek olursa, kamu sektöründe ve özel sektördeki işletmelere bir rehber olarak değerlendirilebileceği düşünülebilir. Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu (İDKK) tarafından iç kontrol; “idarenin amaçlarına, belirlenmiş politikalara ve mevzuata uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve tam olarak tutulmasını, malî bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere idare tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem ve süreçle iç denetimi kapsayan malî ve diğer kontroller bütünüdür” şeklinde tanımlanmıştır (İDKK, 2018). Genel bir değerlendirme yapılacak olunursa denetim işletmenin geçmişini ilgilendiren ve belli dönemlerde denetçiler tarafından yapılması

planlanan bir süreç iken, iç kontrol ise süreklilik arz eden, işletme çalışanlarınca desteklenmesi mümkün olan geniş kapsamlı bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Satın alma yönetimi, müşteriler ve tedarikçiler ile ilişkileri yakından ilgilendirmektedir. Bununla birlikte kalite, maliyet ve zaman faktörlerinin doğru yönetilebilmesi son derece önemlidir (Koçoğlu ve Avcı, 2014:33). Satın alma yönetiminin temelini ise satın alma faaliyetleri oluşturmaktadır. Satın alma işlemlerinin iç kontrol ve iç denetim süreçleri işletmelerin öncelik verdiği alanların başında gelmektedir. Hemen hemen her işletmede önemli bir birim olarak sayılabilecek olan satın alma departmanının işlemlerinin güvenilir ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, hedeflenen amaçlara ulaşılmasının sağlanması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda ilgili departman tarafından sürdürülen faaliyetlerde iç kontrolün etkin olması gerekmektedir. Ayrıca işletmelerin işlem hacimlerinin çok büyük bir kısmını oluşturması dolayısıyla, satın alma işlemleri ve süreçlerinde hata ve hilelerin meydana gelme olasılıkları daha fazladır. Denetim için en riskli alanlardan biri olan satın alma sürecinde etkin bir iç kontrol ve iç denetim sisteminin oluşturulması çok önemlidir.

İşletmelerin satın alma davranışlarını etkileyen birçok faktörün yanı sıra, işletmenin ana faaliyet konusuna göre çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak işletmelerin satın alma sürecini; ihtiyaçların ortaya çıkması, kullanılması ve tüketilmesi, gerekli olan hizmet ya da varlıklara ilişkin seçeneklerin değerlendirilmesi, son olarak ise satın alım sonrası gelişecek olan davranışlar bütünü oluşturmaktadır (Cemalcılar, 1998:66). Dolayısıyla iç kontrol ve iç denetim sistemin oluşturulması aşamasında bu bileşenlere göre hareket edilmesi gerekmektedir.

Satın alma sürecine yönelik olarak iç kontrol sisteminin içine dâhil edilmesi gereken faaliyetlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir (Koçoğlu ve Avcı, 2014:35):

- İşletme tarafından satın alınması planlanan maddi ya da maddi olmayan varlıkların alım gerekçelerinin, onaylarının, tüm özelliklerinin kontrolü,
- Tespit edilen tedarikçinin uygunluğu ve yapılması planlanan ticari faaliyetlerin süreçlerinin (teklif, onaylar, imza, sözleşme vb açıdan) incelenmesi,
- Sipariş aşamasına geçen alımların sonuçlanmasından sonra takibi, kontrolü vb. işlemlerin yapılması,
- Her türlü satın alma sürecinin başlangıcından, sona ermesine kadar olan sürecin (ihale usulleri, stratejiler vb) incelenmesidir.

Satın alma sürecinin sona ermesi ile birlikte işletme açısından dikkat edilecek diğer bir husus da ödeme faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinin sağlanmasıdır. Mal ve hizmet alımı ile başlayan ve ödeme süreci ile sona eren bu aşamada iç kontrollerin düzenli olmamasından kaynaklanan çok sayıda hata veya hile ile karşılaşılması durumu söz konusu olabilmektedir (Engin, 2015:111). Satın almalara ilişkin ödeme faaliyetlerinin düzenlenmesinde sürekli kontrolü sağlayacak olan bir muhasebe ve belgelendirme sisteminin oluşturulması, gider işlemlerinin yapılmasında kullanılacak olan ödeme unsurlarında ve yetkilendirmelere ilişkin çıkabilecek olan olumsuzluklara karşı bir önlem olabilecektir. Böylece personelin satın alma süreci sonunda yapılacak olan ödeme faaliyetlerinde daha önce belirlenmiş kural ve kaidelerin dışında hareket etmesi ihtimali azaltılmış olacaktır (Fındık, 2016:657).

4. ARAŞTIRMA

Çalışmaya konu olan işletme Akdeniz Bölgesi'nde perakende ticaret sektöründe faaliyet göstermektedir. İşletme, büyük ölçekli bir ticaret işletmesidir. İşletmenin yönetim, satın alma, satış, muhasebe, finans ve denetim departmanları bulunmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler işletmedeki yönetim birimi, satın alma departmanında çalışan personeller ve iç denetim biriminde çalışan denetçiler ile yapılan birebir görüşmeler neticesinde elde edilmiştir. Bu çalışmanın uygulama kısmında öncelikle bir perakende ticaret işletmesinde satın alma ve ödeme süreci analiz edilmiş, sonrasında işletmede satın alma ve ödeme süreçlerinin denetim süreci incelenmiş ve son olarak işletme için denetim önerileri oluşturulmuştur. Bu çalışma kapsamında oluşturulan denetim önerileri, işletme yönetimine mevcut denetim süreçlerinin denetiminin iyileştirilmesi amacıyla sunulmuştur.

4.1. İşletmenin Satın Alma ve Ödeme Sürecinin İncelenmesi

Çalışmada öncelikle işletmedeki mevcut satın alma ve ödeme süreci analiz edilmektedir. Çalışanlar ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bilgilere göre satın alma ve ödeme süreci 3 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla satın alınacak malların sipariş edilmesi, sipariş verilen malların teslim alınması ve son olarak satın alınan mallara ilişkin olarak satıcılara ödemelerin yapılmasıdır. Satın alma ve ödeme süreci içinde bahsedilen bu aşamalar hakkında aşağıda detaylı olarak bilgi verilmektedir.

4.1.1. Satın Alınacak Malların Sipariş Verilmesi

İşletme bünyesinde yürütülen satın alma ve ödeme sürecinin ilk adımı satın alınacak mallar için satıcılara sipariş verilmesi aşamasıdır. Satın alınacak mallara ilişkin sipariş verme sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki şekil oluşturulmuştur. Şekil 1'de sipariş süreci hakkında bilgi verilmektedir:

Şekil 1. Satın Alınacak Malların Sipariş Verilme Süreci

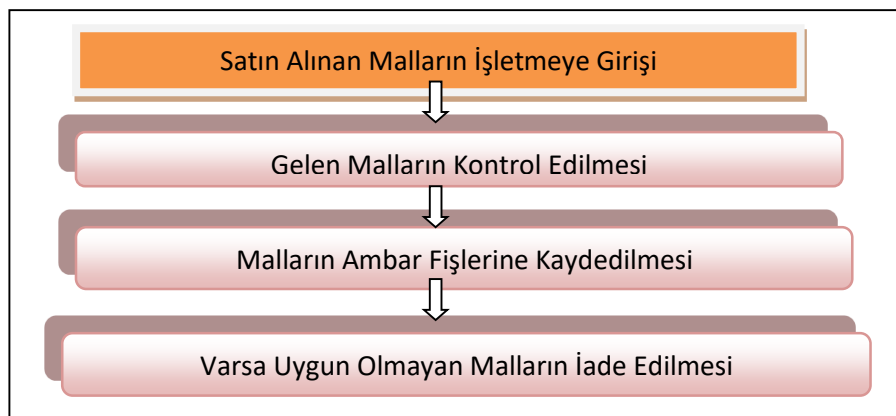
Şekil 1'de görüldüğü üzere satın alınacak mallar için öncelikle talepler ilgili departman ve yönetim onayı ile belirlenmektedir. Önceki yıllardaki ve dönemlerdeki satışlar, işletmenin, sektörün ve ülkenin ekonomik durumu ve müşterilerin talepleri doğrultusunda satın alınacak malların çeşit ve miktarları tespit edilmektedir. Tespit edilen ve yönetim tarafından onaylanan

satın alınacak mallara ilişkin bilgiler satın alma departmanına iletilmektedir. Satın alma departmanına gelen alım talepleri yazılı olarak kaydedilmektedir. Satın alma departmanına gelen talepler doğrultusunda satın alma departmanında çalışan ilgili personeller tarafından satın alınması istenilen mallar konusunda piyasa araştırması yapılmaktadır. Gerçekleştirilen piyasa araştırmasında talep edilen malların istenilen kalite standartlarında olması ve en uygun maliyetli malların satın alınması hedeflenmektedir. Teklifler alınırken işletmenin önceden çalıştığı satıcılar da değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Piyasa araştırması neticesinde satın alınacak mallara ilişkin satıcılardan gelen tüm teklifler bir dosyada toplanmaktadır. Tedarikçilerden alınan tüm teklifler satın alma departmanı tarafından değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Değerlendirmede malların istenilen nitelik ve kaliteye sahip olup olmadığı ve maliyet avantajı öncelikle dikkate alınmaktadır. Ayrıca tedarikçilerin güvenilirlikleri de değerlendirme aşamasında önemli kriterlerden birisini oluşturmaktadır. Satın alma departmanı tarafından yapılan değerlendirmeler neticesinde malların satın alınacağı en uygun tedarikçi belirlenmektedir. Daha sonra ise seçilen tedarikçi ile iletişime geçilmektedir. İlgili tedarikçiye hangi mal çeşidinden kaç adet satın alınacağı ve ne zaman teslim edilmesi gerektiği aktarılmaktadır. Satın alınacak malların sipariş verilme sürecinin son adımı ise yazılı olarak bir sipariş formunun oluşturulmasıdır. İşletmenin kullandığı matbu sipariş formları üzerinde hangi maldan kaç adet satın alınacağı kaydedilmektedir. Oluşturulan sipariş formları ilgili personel ve yönetim tarafından onaylanmaktadır. Yönetim onayı olmadan bir satın alma işleminin gerçekleştirilmesi işletme tarafından kabul edilmemektedir. Dolayısıyla satın alma sipariş formlarında yazılı olarak işletme yönetimin onayı ve imzasının bulunması en temel gereksinimlerden birisidir.

4.1.2. Sipariş Verilen Malların Teslim Alınması

Mevcut satın alma ve ödeme sürecinin ikinci aşaması ise işletme tarafından sipariş verilen malların ilgili birim ve personeller vasıtası ile teslim alınması sürecidir. Sipariş edilen malların teslim alınmasına ait süreç, işletme çalışanlarından elde edilen bilgilere göre oluşturulan şekil yardımıyla açıklanmaktadır. Şekil 2’de satıcılardan sipariş edilen malların işletme tarafından teslim alınma süreci gösterilmektedir.

Şekil 2. Sipariş Edilen Malların Teslim Alınma Süreci

Şekil 2’de görüldüğü üzere sipariş edilen malların ilgili tedarikçi tarafından işletmeye gönderilmesinin ardından işletmeye gelen mallar yetkili personeller tarafından teslim alınarak malların işletmeye girişi gerçekleştirilmektedir. Satıcı tarafından gönderilen mallar işletmeye

girdikten sonra öncelikle personel tarafından kontrol edilmektedir. Gelen malların istenilen kriterlere uygun olup olmadığı, herhangi bir hasar yada bozukluğun bulunup bulunmadığı ve herhangi bir sorunun olup olmadığı araştırılmaktadır. Gerçekleştirilen bu işlem sayesinde işletme için uygun olmayan malların önceden tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması amaçlanmaktadır. Kontrolü sağlanan mallardan uygun olan ve işletmenin belirlediği kriterlere uyan malların depoya girişi gerçekleştirilmektedir. Mallar depo personeli ve yetkili çalışanlar tarafından depoya ambar fişleri vasıtası ile kaydedilmektedir. Ambar fişleri ile hangi malların ne zaman depoya girdiği takip edilmektedir. Kaydı yapılan ambar fişleri yetkili personel tarafından dosyalanarak saklanmaktadır. Gerçekleştirilen kontroller neticesinde işletmenin belirlediği standartlara uygun olmayan, bozuk sorunlu veya hasarlı mallar tedarikçiye iade edilmektedir. Oluşturulan iade belgesi ile malların tedarikçiye geri gönderilmesi sağlanmaktadır.

4.1.3. Satın Alınan Mallara Yönelik Satıcılara Ödeme Yapılması

İşletme bünyesinde yürütülen satın alma ve ödeme sürecinin son aşaması ise satın alınan mallara yönelik olarak satıcılara ödeme yapılmasıdır. Ödeme sürecinin işleyişini açıklayan ve çalışmada oluşturulan şekil aşağıda gösterilmektedir:

Şekil 3. Satıcıya Ödeme Yapılma Süreci

Şekil 3’de görüldüğü üzere ödeme sürecinin başında öncelikle satıcıdan gelen satış faturası satın alma departmanındaki yetkililer tarafından kontrol edilmektedir. Faturada malın satış ve teslim tarihleri, malın çeşidi, miktarı, tutar bilgileri ve diğer fatura bilgilerinin doğruluğu araştırılmaktadır. Sonrasında ise teslim alınan mallara ait bilgiler ile fatura üzerindeki mallara ait bilgiler karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma sayesinde faturadaki mallar ile gelen malların birbirleriyle aynı olup olmadığı görülebilmektedir. Fatura bilgileri ve teslim alınan malların kontrolünün ardından satıcıya ödeme emri oluşturulmaktadır. Oluşturulan ödeme emrinde finans müdürü ve yönetimin de onayı gerekmektedir. İşletmenin belirlediği politikalar

gereğince yönetimin bilgisi dışında bir ödeme yapılmasına izin verilmemektedir. Oluşturulan onaylı ödeme emri neticesinde satıcıya ödeme gerçekleştirilmektedir. Ödeme nakit olarak, çek veya senet aracılığıyla, banka vasıtasıyla ya da vadeli olarak sonradan yapılabilir. Ödeme işlemleri finans departmanı aracılığıyla ilgili satıcılara yapılmaktadır. Satıcılara yapılan ödeme işlemi sonrasında satıcıdan gelen satış faturası muhasebe birimine iletilmektedir. Muhasebe departmanına faturanın ulaşmasının ardından muhasebe yetkililerinin faturayı ön muhasebe programına kaydetmesi neticesinde muhasebe paket programı aracılığıyla yevmiye kayıtları yapılmaktadır. Muhasebe biriminde çalışan yetkililer yapılan muhasebe kayıtlarını düzenli aralıklarla kontrol etmektedirler. Gerçekleştirilen kontroller vasıtası ile yapılan yevmiye kayıtları ve diğer muhasebe ile ilgili diğer işlemlerde meydana gelebilecek hataların engellenmesi ve düzeltilmesi amaçlanmaktadır. Muhasebe birimine gelen faturalar, ilgili personel tarafından dosyalanarak saklanmaktadır. Oluşturulan klasörler yardımı ile gelen faturalar sınıflandırılarak takibinin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır.

4.2. İşletmede Satın Alma Ve Ödeme Sürecine Yönelik Yapılan Denetim Çalışmalarının İncelenmesi

İşletmedeki mevcut satın alma ve ödeme sürecinin incelenmesinin ardından satın alma ve ödeme süreci hakkında işletmede yapılan denetim faaliyetleri analiz edilmektedir. İşletmedeki iç denetim birimi tarafından gerçekleştirilen denetim çalışmalarında öncelikle satın alma ve ödeme işlemleri için denetim hedefleri oluşturulmaktadır. Denetim hedeflerinin belirlenmesinin ardından satın alma ve ödeme konusunda işletmenin mevcut iç kontrol sistemi iç denetçiler tarafından değerlendirilmektedir. Son olarak ise satın alma ve ödeme süreçleri ile ilgili iç denetçiler tarafından detay testler gerçekleştirilmektedir.

4.2.1. Satın Alma Ve Ödeme İşlemleri İçin Oluşturulan Denetim Hedefleri

Satın alma süreci içerisinde iç denetim faaliyetleri kapsamında, işletmede öncelikle denetim hedefleri belirlenmektedir. Oluşturulan denetim hedefleri çevresinde iç denetim gerçekleştirilmektedir. Satın alma işlemleri için belirlenen denetim hedefleri aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır:

- Denetim faaliyetleri işletmenin belirlediği hedeflere ulaşılmasında yardımcı oluyor mu?
- Satın alma süreci içerisindeki bütün işlemler gizlilik ilkesi çerçevesinde sadece yetkili kullanıcılar tarafından gerçekleştirilmekte midir?
- Yapılan kontrol ve denetim faaliyetleri tüm satın alma sürecini tamamen kapsamakta mıdır?
- Satın alma süreci içinde bütün işlemler kayıt altına alınıyor mu? Belgeler dosyalanarak saklanıyor mu?
- Tedarikçi seçiminde işletmenin belirlediği kriterlere, politika ve prosedürlere uyuluyor mu?
- Satın alınan malların işletmeye kabulü sırasında gelen mallar konusunda etkili bir kontrol işlemi yapılıyor mu?
- Malların işletmenin belirlediği kriterlere uyup uymadığı konusunda yeterince araştırma yapılıyor mu?
- Depoya giren mallar doğru kaydedilmiş mi?

- Ödeme işlemleri konusunda onay mekanizmaları doğru işletiliyor mu?
- Ödeme işlemleri yetkili personel tarafından gerçekleştiriliyor mu?
- Vadeli olarak satın alınan mallar için ticari borçların tamamı kaydedilmiş mi?
- Ticari borçlardaki tutarlar doğru kaydedilmiş mi?
- Borçların doğru kaydedildiğinden emin olunması için satıcılar ile mutabakat yapılıyor mu?
- Dövizde endeksli ticari borçlar doğru bir şekilde değerlendiriliyor mu?
- Muhasebe süreci doğru bir şekilde yürütülmüş mü?
- Muhasebe kayıtları doğru yapılmış mı?

4.2.2. Satın Alma Ve Ödeme Süreci Konusunda İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesinin Analizi

Satın alma ve ödeme işlemlerine yönelik denetim hedeflerinin belirlenmesinin ardından süreçle ilgili işletmenin iç kontrol sistemi değerlendirilmektedir. Satın alma ve ödeme işlemleri konusunda işletmenin mevcut iç kontrol sisteminin değerlendirilmesi ile ilgili aşağıda belirtilen maddeler, denetçiler tarafından uygulanmaktadır.

- Satın alma sürecinin tamamının hukuki olmasının sağlanması
- Satın alma sürecinde yapılan tüm işlemlerin işletmenin belirlediği ahlaki kurallara uygun olmasının sağlanması
- Satın alma sürecine ait işletmede belirlenen politika ve prosedürlerin uygulanmasına yönelik etkinlik ve verimliliğin test edilmesi
- Satın alma süreci boyunca işletmenin belirlediği gizlilik kurallarına uyulmasının sağlanması
- Satın alma süreci içinde bütün işlemlerin yetkilendirilmiş personeller tarafından gerçekleştirilmesinin sağlanması
- Satın alma süreci boyunca tüm işlemlerde kanıt niteliği sağlayacak belgelerden yararlanılmasının sağlanması
- Satın alma sürecinde kullanılması gereken evrak ve belgelerin doğru kullanılmasının sağlanması
- Satın alınacak mallar için tedarikçilere kayıtlı olmayan sözlü ortamda sipariş verilmediğinden emin olunması
- Toplu alımlarda işletmeye gelen malların fiyat ve miktarlarının kontrol edildiğinden emin olunması
- Satın alınacak mallar için satıcılardan gelen fiyat ve ürün tekliflerinin zamanında ve prosedürlere uygun olarak alındığından emin olunması
- Sürekli olarak etkin bir tedarikçi araştırmasının yapılmasının sağlanması
- Tedarikçi seçiminde doğru değerlendirmelerin yapılmasının sağlanması
- Tedarikçilerin değiştirilmesinin gerekli olduğu durumlarda farklı tedarikçi seçeneklerinin bulunmasının sağlanması

- Malların siparişi esnasında maliyetler hesaplanarak sipariş verilmesinin sağlanması
- İşletmeye gelen malların depo görevlilerinden başkaları tarafından teslim alınmadığından emin olunması
- Süreç içinde onay mekanizması içinde yer alan personele yönelik gerekli kontrollerin yapılmasının sağlanması
- Yönetim tarafından onaylanan satın alma siparişlerinin diğer personeller tarafından değiştirilip değiştirilmediğinden emin olunması
- Satın alma departmanında çalışan kişilerin tedarikçiler ile informal ilişki içinde olmadığından emin olunmasıdır.

4.2.3. Satın Alma Ve Ödeme Süreçleri İle İlgili Detay Testlerin İncelenmesi

İşletmenin satın alma ve ödeme işlemleri ile ilgili iç kontrol sisteminin değerlendirilmesinin ardından denetçiler tarafından süreç hakkında detay testler yapılmaktadır. Gerçekleştirilen detay testlere ait örnekler aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır:

- Stok sayımı ile depoya giren ve depoda bulunan malların kontrolünün sağlanması
- Depoya girişi yapılan malların kayıtlarının tarihlerinin doğru olduğundan emin olunması, giriş yapılması gereken zamandan farklı bir tarihte stok girişlerinin yapılmamasının sağlanması
- Fatura tarihleri ile stok giriş tarihlerinin kontrol edilmesi
- Oluşturulan ödeme emirleri rakamları ile faturadaki rakamların birbirine eşit olduğundan emin olunması
- Matematiksel hesaplamalar sayesinde satıcılar hesabı bakiyesinin doğru olduğundan emin olunması
- Aylık mizanlardaki bakiyeler ile satıcılar hesabının bakiyelerinin eşit olduğundan emin olunması
- Satıcılar hesabı toplam bakiyesi ile alt hesaplardaki toplamın birbirine eşit olduğundan emin olunması
- Vadeli olarak satın alınan mallar için fatura tutarları ile satıcılar hesabındaki tutarların karşılaştırılması
- Satıcılar ile yapılan mutabakatlar neticesinde tutarlarının tamamının kontrol edilmesi ve yapılması gereken düzeltmelerin gerçekleştirilmesi
- Oran analizleri ve karşılaştırmalı mali tablolar analizi gibi analitik inceleme tekniklerinden faydalanılması
- İşletmenin bütçe rakamlarının satın alma rakamları ile karşılaştırılması
- Depoda bulunan mallar ile dönem içinde satın alınan ve satılan malların kontrol edilmesi
- Satın alınan mallara ilişkin verilen çek ve senetlerin kayıt altına alındığından emin olunması
- Verilen çek ve senetlerin mali tablolara yansıtıldığından emin olunması

- Döviz ile satın alınan mallara ilişkin değerlemelerin ve kur hesaplamalarının doğru yapıldığından emin olunması
- Satıcılar tarafından tedarik kriterlerine uygun olmayan satışların var olup olmadığından emin olunması
- Satın alınan mallar için dönemlik analiz yapılması, olağandışı ve belirli limitlerinin üzerindeki mal alımlarının incelenmesidir.

4.3. Satın Alma ve Ödeme İşlemleri Konusunda Oluşturulan Denetim Önerileri

Satın alma ve ödeme sürecinin analiz edilmesi ve süreç üzerindeki denetim çalışmalarının incelenmesinin ardından işletmede satın alma ve ödeme süreci ile ilgili eksiklikler ve riskli alanlar tespit edilmiştir. İşletmenin satın alma ve ödeme sürecinin daha etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi, meydana gelebilecek hata ve hilelerin önüne geçilebilmesi, denetim faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması ve işletmenin daha iyi bir şekilde yönetilebilmesi amacıyla çalışmada satın alma ve ödeme işlemleri konusunda denetim önerileri oluşturulmuştur. Çalışmanın uygulama kısmında oluşturulan denetim önerileri aşağıda maddeler halinde gösterilmektedir:

- İşletmedeki iç denetim faaliyetleri sistematik bir şekilde yürütülmemektedir. İşletmede belirlenen denetim hedefleri ile yürütülen denetim faaliyetlerinin birbiriyle uyumlu olmadığı tespit edilmiştir. İşletmede öncelikle sistematik ve etkin bir iç denetim sistemi oluşturulmalıdır. Denetim faaliyetleri, belirlenen her bir denetim hedefi doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.
- İşletmedeki satın alma ve diğer süreçlerinin tamamı elektronik ortamda entegre bir program vasıtası ile takip edilmelidir. Entegre programda tüm departmanlar işlemlerini elektronik olarak gerçekleştirebilmelidir. Kullanılan programda her kullanıcıya ayrı bir yetki verilmelidir. Böylece hangi kullanıcıların hangi işlemleri yapabileceği programda tanımlanmalıdır.
- Bütün satın alma süreçleri satın alma departmanı ve yönetimin onayı ile program vasıtası ile gerçekleştirilmelidir. Program üzerinde onay alınmayan hiçbir işlemin gerçekleştirilmesine elektronik ortamda oluşturulacak yazılım kodları ile izin verilmemelidir. Satın alma departmanının veya yönetimin haberi olmadan satın alma yapılması bu şekilde engellenebilir.
- Program üzerinde oluşturulacak onay mekanizmaları konusunda, belirli limitlere kadar satın alınacak mallar için ayrı onay mekanizmaları, belirlenen limitlerin üstündeki satın alınacak mallar için ise ayrı ve daha üst düzey onay mekanizması oluşturulmalıdır. Böylece riskli olabilecek alımlardaki risk düzeyleri düşürülebilir.
- Satın alma ihtiyaçları ve sipariş formlarının tamamı programa kaydedilmelidir. Böylece program üzerinde girilen siparişin mevcut ve gelecekteki durumu sürekli olarak takip edilebilir.
- Satın alma teklifleri programa kaydedilmelidir. Satın alma tekliflerinin son tarihleri belirlenmeli ve son tarihten sonra alınan teklifler program tarafından otomatik olarak reddedilmelidir.
- Programda; satın alınacak malların istenilen kalite standartları belirlenmelidir. Teklifler programa girildikten sonra sistem üzerinde oluşturulacak bir yazılım kodu ile program tarafından en uygun maliyetli ve en uygun kalite düzeyindeki satın alma teklifi otomatik olarak seçilmelidir. Böylece usulsüz satın almaların önüne geçilmesi sağlanabilir.

- Satın alma koşul veya kriterleri programa kaydedilmelidir. Satıcılar tarafından karşılanmayan kriterler bu sayede daha kolay tespit edilebilir. Gerçekleşebilecek istenmeyen durumlar daha önceden kontrol altına alınabilir.

- Barkot sistemi yada benzer dijital teknolojilerden faydalanılarak gelen malların depoya giriş çıkışları kontrol edilebilir. Böylece sürekli olarak her an işletmenin satın aldığı, mevcut elinde bulundurduğu ya da sattığı mallar görülebilir ve takip edilebilir.

- Programda depoya giren malların kayıtları sadece yetkili personeller tarafından yapılmalıdır. Böylece satın alınan malların başka personeller tarafından teslim alınması veya kötüye kullanılması engellenebilir.

- Programa barkod aracılığıyla girişi yapılan satın alınan mal miktarları ile programdaki satın alma siparişlerine ait bilgilerin birbirine eşit olup olmadığı program üzerinde oluşturulacak kontroller ile denetlenmelidir.

- Her sipariş ve her siparişteki her mal çeşidi programa ayrı ayrı girilmeli ve ayrı takip edilmelidir. Böylece sipariş verilen ve satın alınan malların aynı olup olmadığı programda takip edilebilir.

- Ekonomik sipariş miktarı hesaplanarak sipariş ve stok maliyetlerinin minimum seviyeye düşürülmesi sağlanabilir.

- Satın alınan ancak istenilen kriterlere ve kaliteye uygun olmayan mallar için bir envanter oluşturulabilir ve kayıt altına alınarak saklanabilir. Elektronik ortamda düzenlenecek olan sipariş kontrol formu ile satın alma görevlisi ve depo sorumlusunun onayı bulunan elektronik belge aracılığıyla gelen malların kontrolü gerçekleştirilmelidir. Oluşturulan sipariş kontrol formu elektronik ortamda saklanmalıdır. Böylece gelecekte gerçekleştirilecek siparişlerde geçmiş deneyimlerden faydalanılabilir.

- Satın alınacak mallara ait istenilen kriterler sisteme kaydedilerek, satıcıdan gelen fatura bilgileri ile karşılaştırma yapılmalıdır. Böylece faturadaki mal çeşidi ile işletmenin talep ettiği malların aynı olup olmadığı sistem üzerinde tespit edilebilir.

- İşletmenin satın alma maliyetleri sadece bütçe ile değil işletmenin içinde bulunduğu sektör ile de karşılaştırılabilir. Böylece sektörel olarak işletmenin hangi seviyede olduğu tespit edilebilir.

- İşletmenin hedefleri ile satın alma maliyetlerinin karşılaştırılması sonucu elde edilen bulgulara göre personelin ve ilgili departmanların performansları ölçülebilir. Yapılacak olan ücretlendirme politikalarında ölçülen performans rakamlarından yararlanılabilir.

- Program üzerinde oluşturulacak bir analiz mekanizması sayesinde yıllık satın alınan mallara ait bilgiler analiz edilebilir. Böylece olağandışı işlemler daha kolay tespit edilebilir.

- Satın almalarda işletmenin satıcılara verdiği çek ve senetler yada nakit ödemeler ile kredi kartı ve banka ödemeleri programa kaydedilmelidir.

- Vadeli alımların vade tarihleri programa girilmelidir. Böylece işletmenin vade tarihinde ödemesi gereken ödemeler program tarafından otomatik olarak hatırlatılmalıdır. Böylece işletmenin unutabileceği ödemelerin ya da çift ödemenin önüne geçilebilir.

- İşletmenin kullanacağı programa günlük döviz kuru bilgileri kaydedilmelidir. Vadeli olarak döviz üzerinden satın alınan mallar için program otomatik olarak günlük döviz kur farkı değerlemesi yapmalıdır. Böylece ödeme gününde veya dönem sonundaki kur farkı geliri yada zararı program üzerinden takip edilebilir.

- Saticılar hesabının alt ve toplam bakiyeleri program üzerinden takip edilmelidir. Program otomatik olarak alt hesap toplamlarından ana hesap toplamını oluşturmaktadır. Böylece hesaplardaki bakiyelerin birbirini tutmama ihtimali ortadan kaldırılabilir.

- Saticılar ile yapılan mutabakatlar programa kaydedilmelidir. Bu sayede program otomatik olarak satıcılar hesabındaki bakiyeler ile satıcı mutabakat sonuçlarını otomatik olarak karşılaştırmaktadır. Bu işlem ile manuel olarak yapılması gereken işlemler azaltılabilir, personel ve zaman tasarrufu sağlanabilir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada perakende ticaret sektöründe faaliyet gösteren büyük ölçekli bir işletmede satın alma ve ödeme işlemlerinin iç denetimi konusunda analiz yapılarak konu hakkında denetim önerileri oluşturulmuştur.

İşletmenin satın alma ve ödeme süreci ile ilgili mevcut uygulamaları incelendiğinde gerçekleştirilen işlemlerin genellikle manuel olarak yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla işletmede yapılan iç denetim faaliyetleri de manuel bir sistem üzerine kurgulanmaktadır. Çalışmada gerçekleştirilen analizler neticesinde mevcut sistemin risklere açık olduğu, satın alma ve ödeme sürecinin meydana gelebilecek hata ve hilelere son derece müsait olduğu ve satın alma ve ödeme sürecindeki faaliyetlerin yürütülmesinde zamansal ve parasal maliyetlerin de fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda işletmede öncelikle sistematik ve etkin bir iç denetim sisteminin oluşturulması ve iç denetim faaliyetlerinin iç denetim hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak hem satın alma ve ödeme sürecinin hem de diğer tüm süreçlerin elektronik ortamda entegre bir program vasıtası ile gerçekleştirilmesi gerektiği görülmektedir. Entegre program üzerine ya da diğer yardımcı programlar üzerine eklenecek yazılımlar sayesinde oluşturulacak elektronik kontroller yardımı ile iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin belirli bir kısmının da elektronik ortamda yapılabileceği önerilmektedir.

Satın alma ve ödeme işlemlerinin ve denetimin entegre bir program üzerinde gerçekleştirilmesi meydana gelebilecek hata ve hilelerin engellenmesini sağlayabilecek, faaliyetlerin etkinliğini ve verimliliğini artıracak, işletmeye zaman ve para bakımından tasarruf sağlayabilecek ve işletmenin kurumsallaşmasında katkı oluşturabilecektir.

Entegre bir programın kullanılmasının haricinde, işletmenin kurumsallaşmaya daha fazla önem vererek görevler ayrılığı ilkesini ve yetkilendirmeyi ön plana çıkarması, stok takibinde barkot sistemini etkin olarak kullanması, sipariş verilmesinde matematiksel ve istatistiksel tekniklerden daha fazla yararlanılması, ekonomik sipariş miktarının hesaplanması, işletmenin satın alma konusundaki maliyetlerinin daha iyi analiz edilmesi ve çeşitli kriterler çerçevesinde diğer veriler ile karşılaştırılması, ödeme, muhasebe ve finans işlemlerinin elektronik olarak yapılması ve bu süreçlerin daha etkin bir biçimde yönetilmesi çalışma kapsamında işletme yönetimine önerilmektedir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- ADİLOĞLU, B. (2011). *İç denetim süreci ve kontrol prosedürleri*. Türk Kitabevi, İstanbul.
- CEMALCILAR, İ. (1998). *Pazarlama, kavramlar, kararlar*. Beta Yayınları, İstanbul.
- DOĞAN, S. ve BURGAZLIOĞLU, E. (2015). İç kontrol sistemi ve özel bir hastanede uygulaması. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 18-33.
- ELİTAŞ, C. ve KIRACI, M. (2010). Satın alma sürecinde kontrol testi ve bir nitelik örnekleme uygulaması. *Mali Çözüm Dergisi*, Temmuz-Ağustos, 46-78.
- ENGİN, A. (2015). İşletmelerde satın alma ve ödeme süreçlerine özgü hile riskleri ve uygun iç kontrol ortamının oluşturulması. *Mali Çözüm Dergisi*, Temmuz-Ağustos, 95-113.
- FINDIK, H. (2016). İç kontrol sisteminde satın alma ve ödeme faaliyetlerine yönelik riskler ve alınabilecek önlemler. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 640-662.
- GÜREDİN, E. (2008). *Denetim ve güvence hizmetleri*. 12. Baskı. Arıkan Yayınları, İstanbul.
- İDKK. (2018). “Kamu malî yönetimi ve kontrol kanununun iç denetimli ilgili maddeleri/hükümleri”, http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/Mevzuat/Birincil%20Duzey%20Mevzuat/5018_Sayili_Kanun.aspx, (12.09.2018).
- KAVCI, R. (2016). İşletmelerde satın alma sürecinde iç kontrol sistemi ve denetimi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı.
- KIRAL, H. (2014). *İç denetim, yönetime değer katmak*. 1. Baskı. İç Denetim Koordinasyon Kurulu Yayınları, Ankara.
- KOÇOĞLU, M. C. ve AVCI, M. (2014). Satın alma yönetimi: Teorik bir çalışma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 33-47.
- KURNAZ, N. ve ÇETİNOĞLU, T. (2010). *İç denetim güncel yaklaşımlar*. 1. Baskı. Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- LEE, Y-C., HSIAO, Y-C., PENG, C-F., TSAI, S-B., WU, C-H. ve CHEN, Q. (2014). Using Mahalanobis–Taguchi system, logistic regression, and neural network method to evaluate purchasing audit quality. *Proc IMechE Part B: J Engineering Manufacture*, 229(1), 3-12.
- LEVIN, R. I. (1968). A management audit for purchasing. *Journal of Purchasing*, 4(1), 60-68.
- MAGHFIROH, L. (2017). “The audit implementation of purchase and payment cycle in pt Ik year 2015 by kap dbsd&a bandung”, <http://eprints.uty.ac.id/155/1/ABSTRACT%20Lailatul%20Magfiroh.pdf>, (21.10.2018).
- MARIEN, A. E. (1971). The internal audit of the purchasing function. *Hospital Progress*, 52(7), 76-9
- ÖZER, A. M. (2010). *Kuruluşlarda süreç, performans ve risk analizi/yönetimi*. Adalet Yayınları, Ankara.
- PEHLİVANLI, D. (2010). *Modern iç denetim, güncel iç denetim uygulamaları*. 1. Baskı. Beta Yayınları, İstanbul.
- SPEKMAN, R. E. (1979). The purchasing audit: A guide for management. *Journal of Purchasing and Materials Management*, 15(3), 8-12.
- TİDE. (2018). “İç denetimin tanımı”, <https://www.tide.org.tr/page/26/lc-Denetimin-Tanimi>, (26.10.2018).

- TOROSLU, V. M. (2014). *Türk ticaret kanunu kapsamında iç kontrol ve iç denetim*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- WAPLES, E. ve NORRIS, D. M. (1989). The impact of just-in-time on the audit of purchasing. *Journal of Purchasing & Materials Management*, p. 26+.
- WEELE, A. J. VAN. (1991). *Purchasing as a service center: The purchasing audit as a management tool*. Oxford, Blackwell.

EXTENDED SUMMARY

Purchasing and payment transactions are among the areas where the highest transaction volume occurs in terms of number and amount of transactions. Therefore, there is a high probability of errors or frauds in the purchase and payment processes, which are the most risky issues for the enterprise. Attention should be paid to purchasing and payment procedures in the internal audit activities carried out in the enterprises. The aim of this study is to investigate the internal audit activities related to the purchasing and payment process in enterprises. In the study, internal audit of purchasing and payment transactions in a large scale enterprise operating in the retail trade sector has been analyzed and audit recommendations have been made on the subject. The data used in the study consists of information obtained as a result of one-to-one interviews with company employees and management. When the existing applications of the company related to the purchasing and payment process are examined, it is seen that the transactions are generally performed manually. Internal audit activities in the enterprise are also based on a manual system. As a result of analyzes in the study, it is understood that the current system is open to risks, that the purchasing and payment process is very suitable for the errors and frauds that may occur and that the time and monetary costs are high in the execution of the activities in the purchasing and payment process. It is necessary to establish a systematic and effective internal audit system and carry out the internal audit activities in line with the internal audit objectives. Accordingly, it is seen that both the purchasing and payment process and all other processes should be carried out electronically through an integrated program. It is suggested that a certain part of the internal control and internal audit activities can be performed in electronic environment with the help of electronic controls to be created by means of software to be added on integrated program or other utilities. Performing purchasing and payment transactions and auditing activities on the integrated program will prevent errors and frauds, increase the effectiveness and efficiency of activities, save time and money for the company, and contribute to the institutionalization of the enterprise. Within the scope of the study it is proposed to the company management that, apart from the use of an integrated program, the company should give more importance to institutionalization, emphasize the principle of separation of duties and authorization, use the barcode system effectively in inventory monitoring, use mathematical and statistical techniques more in order placement, calculate the amount of economic order, analyze the purchasing costs more effective, make payment, accounting and finance transactions electronically.